

Prof. Dr. Ana LALAJ

SHËNIME PËRMBYLLËSE

Të nderuar të ftuar,
Kolegë të dashur,

Pas një dite e gjysmë kumtimesh e diskutimesh, konferencës sonë shkencore, të organizuar për 125 vjetorin e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, nga Akademia e Shkencave dhe Arteve të Kosovës dhe nga Akademia e Shkencave e Shqipërisë, si dhe Instituti i Historisë-Prishtinë dhe Instituti i Historisë-Tiranë, po i vjen fundi.

Në të dy referatat, 18 kumtesat dhe diskutimet e shumta të mbajtura nga historianë shqiptarë dhe të huaj, u sollën dokumente të reja arkivore, e u bënë refleksione mbi shkaqet, programin, veprimtarinë e Lidhjes së Prizrenit, gjë që përcaktoi me shkencërisht vendin dhe rëndësinë e saj në historinë e kombit shqiptar. Me këtë rast unë do të doja të falënderoja në emër të Këshillit Organizativ historianët e huaj, Noel Malkolm, Mishel Roux, Konrad Klewing, Kristo Mançev, Milenko Panxhiq, për kontributin e dhënë në ndriçimin e epokës së Lidhjes së Prizrenit si dhe për faktin që kanë lënë angazhimet e tyre dhe gjetën kohën për të qenë të pranishëm midis nesh. Të njëjtën mirënjohje dëshiroj të shpreh edhe për historianët shqiptarë, kudo që ata ndodhen, në Kosovë, Shqipëri, Maqedoni, Mal të Zi, diasporë, për investimin shumëvjeçar që ata kanë bërë në studimin e kësaj ngjarjeje.

Prandaj unë ndjem e nderuar që të bej shënimet përmbyllëse të kësaj konference.

Jo rastësisht, konferenca jonë shkencore hapi siparin e aktiviteteve, organizuar në kujtim të 125 vjetorit të Lidhjes Shqiptare

të Prizrenit, një ngjarje lapidare në memorien historike të shqiptarëve. Historia është prologu i zhvillimeve politike aktuale të një shteti e të një populli. Ajo ndihmon jo vetëm që gabimet të mos përsëriten, por edhe që kur gjykohet për çdo ngjarje historike të kaluar, nga eksperiencia e derisotme, gjithnjë ti shërbehet të ardhmes. Edhe pjesëmarrësit e kësaj konference, të interesuar për ngjarjet politike të sotme dhe të nesërme, u përpoqën që nëpërmjet fakteve, analizave dhe mesazheve historike, të jepnin sinjalet dhe kontekstet e duhura për lehtësimin e dialogjeve dhe debateve politike në Shqipëri, Kosovë, Maqedoni e më gjerë në Ballkan, kudo që shqiptarët gjenden.

Ne e kremtojmë dhe e nderojmë Lidhjen e Prizrenit edhe pas 125 vitesh, se ajo për herë të parë evidencoi para botës moderne ekzistencën e kombit shqiptar, kërkesat territoriale të shqiptarëve dhe bëri me dije nevojën e tyre për të pasur shtetin e vet.

Megjithëse kërkesa e Lidhjes së Prizrenit nuk prekte në themel prezencën politike të Perandorisë Osmane mbi tokat shqiptare, pasi ajo ishte një kërkesë për autonomi, veprimtaria e Lidhjes erdhi gjithnjë duke evoluar, duke u bërë sa civilizuese e bashkëkohore për kohën, aq edhe epike. U krijua Qeveria e Përkohshme e cila, siç u theksua edhe në kumtesa, organizoi një veprimtari intensive diplomatike, të paparë deri atëherë për shqiptarët, si dhe qëndresën e armatosur për ruajtjen e territoreve shqiptare. Ishte koha kur tharmi shpirtëror dhe material shqiptar, i akumuluar gjatë proceseve etnike shekullore, po ngjizte shtetin komb shqiptar.

Siç shprehej ambasadori i Britanisë, Goschen, në një letër drejtuar nga Stambolli, ministrit të tij: "Pas Lidhjes, kombësia shqiptare ishte kthyer në një element, që nuk mund të lihej (mënjanohej) në çfarëdo kombinacioni politik të së ardhmes në Ballkan".

Shpirti i Lidhjes së Prizrenit do të ishte i pranishëm dhe frymëzues në kuvendet e tjerë kombëtar, që nga Besëlidhja e Pejës e deri në kuvendin e Manastirit të Cepos; në komitetet e fshehta dhe në shoqëritë e shumta që u ngritën brenda në Shqipëri dhe në vende të ndryshme të Evropës; në kryengritjet lokale që i paraprinë dhe konverguan në Kryengritjen e Përgjithshme të shqiptarëve; në shpalljen e pavarësisë së Shqipërisë më 1912, dhe në njohjen nga Fuqitë e Mëdha të kësaj pavarësie.

Shpirti i Lidhjes së Prizrenit ishte i pranishëm gjatë gjithë shekullit XX; ai vazhdoi me përpjekjet e mbretit Zog për të konsoliduar juridikisht dhe kombëtarisht shtetin e pavarur shqiptar; ai vazhdoi edhe gjatë Luftës së Dytë Botërore kur disa burra me një shpirt të flaktë patriotik, por në një moment të gabuar, krijuan Lidhjen e Dytë të Prizrenit, e deri kur UÇK mbështeti sulmet e NATO për çlirimin e Kosovës.

Lidhja e Prizrenit u krijua kur Ballkani po ribëhej, kur lëvizjet çlirimtare dhe orekset territoriale të qarqeve politike fqinje ishin të pakontrolluara dhe kur Fuqitë e Mëdha duhej të qetësonin situatat nëpërmjet “zgjidhjeve” të pjesshme apo globale. Dhe në të tilla situata të turbullta e të tendosura, ata që do të humbisnin ishin si gjithnjë më të vegjlit, domethënë shqiptarët.

Por ne kemi ardhur në Prizren dhe jemi mbledhur sot në këtë sallë, jo për të manifestuar nacionalizëm, as për ti adoptuar vendimet e Lidhjes së Prizrenit në ditët e sotme. Lidhja e Prizrenit, vendimet dhe aktiviteti i saj, i takojnë kohës kur ajo u krijua, asaj kohe kur në trevat shqiptare po lindte një lëvizje e re nga përmbajtja dhe objektivat e saj, që quhej NACIONALIZËM, lëvizje kjo karakteristike edhe për historinë moderne të të gjithë popujve evropian.

Sot shqiptarët e kanë shtetin e vet, Republikën e Shqipërisë, Kosova ka nisur rrugën e pavarësisë nga Serbia, ndërsa shqiptarët në Maqedoni po përjetojnë zhvillime demokratike premtuese. Kjo për shkak të zhvillimeve integruese në të cilat janë përfshirë në radhë të parë, vetë shtetet e fuqishme dhe demokratike evropiane e SHBA. Sot kur shtrohet çështja e integritit në Evropë, një gjë është e qartë, se s'mund të jesh evropian pa pasur vetëdijen e trashëguar kombëtare. Dhe shqiptarët e kanë tashmë trashëgiminë e tyre kombëtare, identitetin e vet kombëtar. Proceset integruese në Evropë dhe në Ballkan si pjesë e saj, shkojnë në të mirë të çështjes shqiptare. Kjo pasi rëndësia e kufijve politik administrativë po minimizohet, ndërsa koncepti i shtetit komb po evoluon çdo ditë. Parimi i territorit kombëtar po bëhet gjithnjë e më i paqëndrueshëm. Interneti i ka shkatërruar të gjitha format e kufijve territorialë. Parimi i sovranitetit është relativizuar në shumë drejtime. Institucione të shumta ndërkombëtare edhe mbikombëtare, kufizojnë fuqinë e sovranitetit të një shteti, lidhur me çështje të tilla si, përdorimi i forcës, respektimi i të drejtave të njeriut, (te drejtat e njeriut po bëhen të shenjta dhe

universale), sigurimi kolektiv, etj. Dhe iniciatorë e garantues për të gjitha këto procese janë pikërisht ato shtete, që dikur, në kohën e Lidhjes së Prizrenit morën ato vendime që ishin në kundërshtim me interesat kombëtare të shqiptarëve. Këtu do të ndalesha për të vënë në dukje se ende ka vend për hulumtime lidhur me momentin e krijimit të Lidhjes, analizat realiste të akteve të para të saj, për lëvizjen e popullatës shqiptare, e në këtë kuadër të muhaxhirëve shqiptarë, të veprimtarisë diplomatike të Lidhjes së Prizrenit, por edhe të diplomatëve të huaj, bashkëveprimeve ndërmjet tyre, interesave të tyre të përhershme dhe të përkohshme, veprimeve të tyre strategjike dhe taktike, prioriteteve e preferencave të tyre ndaj shteteve tjera ballkanike e së fundi ka nevojë për hulumtime të tjera ndaj qëndresës së armatosur të shqiptarëve, si e vetmja alternativë veprimi.

Prandaj duke e mbyllur këtë konferencë, do të dëshiroja t'ju uroja të gjithëve: Mirupafshim së pari në tryeza të tjera të rrumbullakëta, ku të gjitha këto çështje të trajtoheshin më shtruar, më hollësisht, e që do t'i paraprinin më vonë një konference shkencore të ardhshme!

Ju faleminderit!